

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

17. september 2020*

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Kohtualluvus ülalpidamiskohustustega seotud asjades – Määrus (EÜ) nr 4/2009 – Artikli 3 punkt b – Ülalpidamist saama õigustatud isiku hariliku viibimiskoha kohus – Regressihagi, mille on esitanud avalik-õiguslik asutus, kellele on üle läinud ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused

Kohtuasjas C-540/19,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Bundesgerichtshofi (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) 5. juuni 2019. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 16. juulil 2019, menetluses

WV

versus

Landkreis Harburg

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees A. Prechal, Euroopa Kohtu president K. Lenaerts kolmanda koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud L. S. Rossi (ettekandja), F. Biltgen ja N. Wahl,

kohtujurist: M. Campos Sánchez-Bordona,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Saksamaa valitsus, esindajad: J. Möller, M. Hellmann, U. Bartl ja E. Lankenau,
- Hispaania valitsus, esindaja: L. Aguilera Ruiz,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Wilderspin ja M. Heller,

olles 18. juuni 2020. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: saksa.

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes (ELT 2009, L 7, lk 1) artikli 3 punkti b.
- 2 Taotlus on esitatud Viinis (Austria) elava WV ja Landkreis Harburgi (Harburgi piirkond, Saksamaa) (edaspidi „taotleja asutus“) vahelises kohtuvaidluses, mille ese on elatise maksmine WV emale, kes elab Saksamaal ja kelle õigused on sellele asutusele seaduse alusel üle läinud.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Brüsseli konventsioon

- 3 27. septembri 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 1972, L 299, lk 32), mida on muudetud hilisemate konventsioonidega uute liikmesriikide ühinemise kohta selle konventsiooniga (edaspidi „Brüsseli konventsioon“), artikli 2 esimeses lõigus on sätestatud:

„Käesoleva konventsiooni kohaselt kaevatakse isikud, kelle alaline elukoht on mõnes käesoleva konventsiooniga seotud riigis, selle riigi kohtutesse nende kodakondsusest hoolimata.“

- 4 Brüsseli konventsiooni artikli 5 punktis 2 on sätestatud:

„Isiku, kelle alaline elukoht on konventsiooniga seotud riigis, võib teises osalisriigis kaevata:

[...]

- 2) ülalpidamiskohustusega seotud asjade puhul selle paiga kohtusse, kus on ülalpeetava alaline elukoht või harilik viibimiskoht“.

Haagi protokoll

- 5 Ülalpidamiskohustuste suhtes kohaldatavat õigust käsitlev 23. novembri 2007. aasta Haagi protokoll kiideti Euroopa Ühenduse nimel heaks nõukogu 30. novembri 2009. aasta otsusega 2009/941/EÜ (ELT 2009, L 331, lk 17) (edaspidi „Haagi protokoll“).

- 6 Haagi protokolli artiklis 3 „Üldsäte kohaldatava õiguse kohta“ on sätestatud:

„1. Kui käesolevast protokollist ei tulene teisiti, kohaldatakse ülalpidamiskohustuste suhtes õigustatud isiku peamiseks elukohaks [mõiste „peamine elukoht“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „harilik viibimiskoht“] oleva riigi õigust.“

2. Kui õigustatud isiku [harilik viibimiskoht] muutub, kohaldatakse uueks [harilikuks viibimiskohaks] oleva riigi õigust alates muutuse toimumise hetkest.“

- 7 Haagi protokolli artiklis 10 on sätestatud, et avalik-õigusliku asutuse õigust nõuda õigustatud isikule elatise maksmise asemel antud toetuse hüvitamist reguleerib nimetatud asutuse suhtes kohaldatav õigus.

Määrus nr 4/2009

8 Määruse nr 4/2009 põhjendused 8, 9, 10, 11, 14, 15, 44 ja 45 on sõnastatud järgmiselt:

- „(8) Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsil osalesid [Euroopa] [Ü]hendus ja selle liikmesriigid läbirääkimistel, mille tulemusena võeti 23. novembril 2007 vastu [...] [Haagi protokoll]. Seetõttu tuleks käesoleva määruse raames [...] [seda] õigusakti arvesse võtta.
- (9) Ülalpidamist saama õigustatud isikul peaks olema võimalik saada hõlpsasti liikmesriigis kohtuotsus, mis oleks teises liikmesriigis automaatselt täidetav, ilma et selleks oleks vaja teha mingeid lisatoiminguid.
- (10) Selle eesmärgi saavutamiseks on asjakohane välja töötada ülalpidamiskohustusi käsitlev ühenduse õigusakt, millesse oleks koondatud sätted kohtualluvuse eeskirjade ja kollisiooninormide, tunnustamise ja täidetavuse, täitmise, õigusabi ja keskasutuste vahelise koostöö kohta.
- (11) Käesoleva määruse reguleerimisala peaks hõlmama kõiki ülalpidamiskohustusi, mis tekivad pere-, sugulus-, abielu- või hõimlussuhetest, et tagada kõigi ülalpidamist saama õigustatud isikute võrdne kohtlemine. Mõistet „ülalpidamiskohustus“ tuleks käesoleva määruse kohaldamisel tõlgendada iseseisva mõistena.

[...]

- (14) Käesolevas määruses tuleks ette näha, et termin „õigustatud isik“ hõlmab ülalpidamiskohustust käsitleva kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise taotluste puhul ka selliseid avalik-õiguslikke asutusi, kellel on õigus tegutseda ülalpidamist saama õigustatud isiku asemel või taotleda õigustatud isikule elatise asemel makstud toetuste tagasimaksmist. Nimetatud õiguste kasutamisel peaks avalik-õiguslikul asutusel olema juurdepääs samadele teenustele ja õigusabile kui õigustatud isikul.
- (15) Et kaitsta ülalpidamist saama õigustatud isikute huve ja edendada Euroopa Liidus tõrgeteta õigusemõistmist, tuleks [nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrusest (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42)] tulenevaid kohtualluvuseeskirju kohandada. Asjaolu, et kostja alaline elukoht [mõiste „alaline elukoht“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „harilik viibimiskoht“] on kolmandas riigis, ei tohiks oma olemuselt välistada ühenduse kohtualluvuseeskirjade kohaldamist ning nüüdsest ei tohiks enam kavandada ühtegi viitamist siseriiklikule õigusele. Seega tuleks käesoleva määrusega kindlaks määrata, millal võib liikmesriigi kohus teostada pädevust muudel juhtudel.

[...]

- (44) Käesoleva määrusega tuleks muuta määrust [...] nr 44/2001, asendades selle määruse ülalpidamiskohustuste suhtes kohaldatavad sätted. Kui käesoleva määruse üleminekusätetest ei tulene teisiti, peaksid liikmesriigid alates käesoleva määruse kohaldamiskuupäevast kohaldama ülalpidamiskohustuste osas määruse [...] nr 44/2001 sätete asemel käesoleva määruse kohtualluvust, kohtuotsuste tunnustamist, täidetavust ja täitmist ning õigusabi käsitlevaid sätteid.
- (45) Kuna käesoleva määruse eesmärke, nimelt kehtestada rida meetmeid, mis võimaldavad piiriülestel juhtudel Euroopa Liidus elatiseõudeid tõhusalt sisse nõuda ja sellest tulenevalt soodustada isikute vaba liikumist, ei suuda liikmesriigid piisavalt saavutada ning määruse ulatuse ja toime tõttu on seda parem saavutada ühenduse tasandil, võib ühendus võtta meetmeid kooskõlas asutamislepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. [...]“.

9 Määruse nr 4/2009 artikli 1 lõige 1 sätestab:

„Käesolevat määrust kohaldatakse pere-, sugulus-, abielu- või hõimlussuhetest tulenevate ülalpidamiskohustuste suhtes.“

10 Selle määruse artiklis 2 on sätestatud:

„1. Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

1. „kohtuotsus“ – liikmesriigi kohtu ülalpidamiskohustust käsitlev otsus, olenemata selle nimetusest, sealhulgas kohtuotsus, lahend, korraldus või täitemäärus, samuti kohtusekretäri otsus kohtukulude suuruse kohta; VII ja VIII peatüki kohaldamisel hõlmab mõiste „kohtuotsus“ ka kolmandas riigis tehtud ülalpidamiskohustust käsitlevat kohtuotsust;

[...]

10. „õigustatud isik“ – füüsiline isik, kellel on või väidetavalt on õigus elatisele;

[...]“.

11 Määruse nr 4/2009 artikkel 3 on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriikides on ülalpidamiskohustuste küsimustes pädevad otsustama:

a) selle riigi kohtud, kus on kostja [harilik viibimiskoht]; või

b) selle riigi kohtud, kus on õigustatud isiku [harilik viibimiskoht]; või

c) kohus, mis on kohtu asukohariigi õiguse kohaselt pädev menetlema perekonnaseisu käsitlevaid kohtuasju, kui ülalpidamiskohustust käsitlev asi on nendega seotud, välja arvatud juhul, kui kohtualluvuse aluseks on üksnes ühe poole kodakondsus; või

d) kohus, mis on kohtu asukohariigi õiguse kohaselt pädev menetlema vanemlikku vastutust käsitlevaid kohtuasju, kui ülalpidamiskohustust käsitlev asi on nendega seotud, välja arvatud juhul, kui kohtualluvuse aluseks on üksnes ühe poole kodakondsus.“

12 Määruse artiklis 15 „Kohaldatava õiguse kindlaksmääramine“ on sätestatud:

„Ülalpidamiskohustuste suhtes kohaldatav õigus määratakse kindlaks vastavalt [Haagi protokollile] liikmesriikides, kelle suhtes see õigusakt on siduv.“

13 Määruse artikkel 64 „Avalik-õiguslikud isikud taotlejana“ sätestab:

„1. Kohtuotsuse tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise otsuse taotluste ning kohtuotsuse täitmise taotluste puhul hõlmab mõiste „õigustatud isik“ avalik-õiguslikku asutust, kes tegutseb ülalpidamist saama õigustatud isiku asemel või asutust, kellele tuleb tagasi maksta elatise asemel makstud toetused.

2. Avalik-õigusliku asutuse õigus tegutseda ülalpidamist saama õigustatud isiku asemel või taotleda õigustatud isikule elatise asemel makstud toetuste tagasimaksmist on reguleeritud avalik-õigusliku asutuse suhtes kohaldatava õigusega.

3. Avalik-õiguslik asutus võib taotleda tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist või täitmist järgmiste kohtuotsuste puhul:

- a) avalik-õigusliku asutuse taotlusel kohustatud isiku suhtes tehtud otsus, millega nõutakse tagasi elatise asemel makstud toetused;
- b) õigustatud isiku ja kohustatud isiku vahelises asjas tehtud otsus õigustatud isikule elatise asemel makstud toetuste kohta.

4. Kohtuotsuse tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist või kohtuotsuse täitmist taotlev avalik-õiguslik asutus esitab taotluse korral kõik vajalikud dokumendid, mis tõendavad, et tal on õigus lõike 2 alusel tegutseda ja et õigustatud isikule on makstud toetusi.“

Saksa õigus

- 14 Tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch) § 1601 „Ülalpidamist andma kohustatud isik“ on sätestatud:

„Otsejoones sugulastel on üksteise suhtes ülalpidamiskohustus.“

- 15 Sotsiaalseadustiku 12. raamatu (Sozialgesetzbuch XII, edaspidi „SGB 12. raamat“) § 94 „Õiguste üleminek isiku suhtes, kellel on tsiviilõiguse alusel ülalpidamiskohustus“ lõike 1 esimeses lauses on sätestatud:

„Kui toetust saama õigustatud isikul on toetuse maksmise aja eest õigus esitada tsiviilõiguslik elatise nõue, läheb see nõudeõigus makstud toetuse summa ulatuses koos elatisõigusliku teabenõude õigusega üle sotsiaalabi andvale asutusele.“

- 16 SGB 12. raamatu § 94 lõike 5 kolmanda lause kohaselt tuleb selle paragrahvi lõike 1 esimese lause alusel loovutatud õiguste üle otsustada tsiviilkohtus.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 17 WV emal, kes elab Kölnis (Saksamaa) eakate hooldekodus, on õigus tsiviilseadustiku § 1601 alusel saada otsejoones üleneja sugulase elatist, mille maksmise kohustus on Viinis (Austria) elaval WV-l. WV ema saab siiski SGB 12. raamatu alusel taotlevalt asutuselt pidevalt sotsiaalabi. Nimetatud asutus väidab, et SGB 12. raamatu § 94 lõike 1 esimese lause kohaselt lähevad talle üle õigused WV suhtes tulenevalt ülalpidamistoetusest, mida ta on maksnud WV emale alates aprillist 2017.
- 18 Amtsgericht Köln (Kölni esimese astme kohus, Saksamaa), kellele taotlev asutus esitas WV vastu elatise osas regressinõude, leidis esimeses kohtuastmes, et Saksamaa kohtutel puudub rahvusvaheline pädevus seda hagi lahendada. Selle kohtu sõnul saab määruse nr 4/2009 artikli 3 punktil b põhinevale kohtualluvusele tugineda üksnes füüsiline isik, kellele elatist tuleb maksta.
- 19 Oberlandesgericht Köln (liidumaa kõrgeim üldkohus Kölnis, Saksamaa) tühistas apellatsioonimenetluses esimese astme kohtu otsuse. See kohus leidis, et ülalpidamist saama õigustatud isikule määruse nr 4/2009 artikli 3 punktidega a ja b antud valikuvõimalust võib kasutada ka taotlev asutus, kellele elatise nõue on üle läinud.
- 20 Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus), kellele WV esitas Oberlandesgericht Kölni (liidumaa kõrgeim üldkohus Kölnis) otsuse peale kassatsioonkaebuse, tekkis küsimus, kas sotsiaalabi maksnud avalik-õiguslik asutus võib määruse nr 4/2009 artikli 3 punkti b alusel tugineda

selle paiga kohtu alluvusele, kus on õigustatud isiku harilik viibimiskoht, kui see asutus esitab elatist maksuma kohustatud isiku vastu nõude, mis põhineb ülalpidamistoetust käsitlevatel riigisisestel tsiviilõiguse normidel.

- 21 Sellega seoses märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus esmalt, et nõue, mis on taotlevale asutusele üle läinud, vastab ülalpidamiskohustuse tekkimise tingimustele määruse nr 4/2009 tähenduses ning et see asutus peab sellise nõude esitama tsiviilkohtumenetluse korras.
- 22 Leides, et taotleva asutuse esitatud elatisnõude regressihagi kuulub määruse nr 4/2009 kohaldamisalasse, märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et selle määruse kohta ei ole Euroopa Kohus käesoleva kohtuotsuse punktis 20 esitatud küsimuses veel seisukohta võtnud, kuid Saksa õigusteoorias ollakse sellele antava vastuse osas eri seisukohtadel. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul vastab mõni autor sellele küsimusele jaatavalt, tuues esile huvi, et ülalpidamiskohustusi puudutavate otsuste täitmine oleks tõhus vältimaks eelkõige olukorda, kus elatist maksuma kohustatud isik, kes elab välismaal, saaks tugineda ametiasutuse sekkumisest tulenevale soodsamale kohtlemisele. Teised autorid toetavad aga vastupidist lahendust, nagu see on välja toodud 15. jaanuari 2004. aasta kohtuotsuses Blijdenstein (C-433/01, EU:C:2004:21) Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 2 tõlgendamise kohta ja mis on kohaldatav ka määruse nr 4/2009 kontekstis, mille tagajärjel ei saa avalik-õiguslik asutus, kes taotleb regressihagis elatisnõudest tuleneva nõude rahuldamist, tugineda elatist maksuma kohustatud isiku vastu selle kohtu alluvusele, kus on õigustatud isiku harilik viibimiskoht.
- 23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et erinevalt Brüsseli konventsiooni raames kehtivast reegli-/erandi-tüüpi suhtest on määruse nr 4/2009 artiklis 3 ette nähtud kohtualluvuse eeskirjad üldised ja alternatiivsed kohtualluvuse eeskirjad ning seega võrdse tähtsusega. Lisaks, kuigi määruse nr 4/2009 artikli 2 lõike 1 punkti 10 kohaselt on õigustatud isik füüsiline isik, leiab nimetatud kohus, et nii selle määruse sätted, mis käsitlevad elatisnõude täitmist, eelkõige selle artikkel 64, kui ka selle määruse eesmärgid toetavad lahendust, mis tagab elatisnõuete sissenõudmise tõhususe, andes avalik-õiguslikule asutusele, kellele on seaduse alusel üle läinud ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused, võimaluse tugineda määruse nr 4/2009 artikli 3 punktis b ette nähtud kohtualluvuse eeskirjale.
- 24 Kuna Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) oli siiski kahtlusi seoses tema pakutud tõlgendusega, otsustas ta menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas avalik-õiguslik asutus, kes on ülalpidamist saama õigustatud isikule andnud avaliku õiguse normide alusel sotsiaalabi, võib kooskõlas määruse nr 4/2009 artikli 3 punktiga b tugineda asja allumisele ülalpidamist saama õigustatud isiku hariliku viibimiskoha järgsele kohtule, kui ta sotsiaalabi andmisest tulenevalt esitab elatist maksuma kohustatud isiku vastu regressi korras elatist saama õigustatud isiku tsiviilõigusliku elatisnõude, mis on seaduse alusel talle üle läinud?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 25 Oma küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas avalik-õiguslik asutus, kes nõuab regressinõude korras ülalpidamist saama õigustatud isikule elatisena makstud summade tagasimaksmist – kui sellele asutusele on üle läinud nõudeõigus ülalpidamist andma kohustatud isiku suhtes –, võib tugineda määruse nr 4/2009 artikli 3 punktis b ette nähtud õigustatud isiku hariliku viibimiskoha kohtu alluvusele.
- 26 Kõigepealt tuleb märkida, et Euroopa Kohtu käsutuses olevad toimikumaterjalid võimaldavad järeldada, et määruse nr 4/2009 sätted on kohaldatavad sellise avalik-õigusliku asutuse esitatud regressinõude raames, nagu on kõne all põhikohtuasjas.

- 27 Nagu märgivad Saksamaa valitsus ja Euroopa Komisjon, tuleneb hagejana tegutseva avalik-õigusliku asutuse õigus ülalpidamiskohustustest, mis lähtuvad perekondlikest ja sugulussuhetest ning mis põhikohtuasjas lasuvad WV-I tema ema ees. Sellise õiguse kasutamine toob kohustatud isikule kaasa ülalpidamiskohustused, mis kuuluvad määruse nr 4/2009 artikli 1 lõike 1 kohaldamisalasse.
- 28 Siiski tuleb märkida, et kuna kohtualluvust puudutavaid õigusnorme tuleb tõlgendada autonoomselt, viidates eeskätt nimetatud määruse eesmärkidele ja ülesehitusele, siis tuleb määruse nr 4/2009 artiklit 3 tõlgendades arvestada selle sõnastust, eesmärke ja süsteemi, kuhu see säte kuulub (vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus Sanders ja Huber, C-400/13 ja C-408/13, EU:C:2014:2461, punktid 24 ja 25).
- 29 Määruse nr 4/2009 artikli 3 „Üldsätted“ sõnastusest nähtub, et selles on ette nähtud üldised kriteeriumid kohtualluvuse kindlaksmääramiseks liikmesriigi kohtutes, mis arutavad ülalpidamiskohustuste küsimusi. Erinevalt Brüsseli konventsiooni asjasse puutuvatest sätetest, mida Euroopa Kohus analüüsis kohtuasjas, milles tehti 15. jaanuari 2004. aasta kohtuotsus Blijdenstein (C-433/01, EU:C:2004:21), ei sisalda see artikkel 3 ei ühte üldpõhimõtet, nagu kostja elukohajärgse kohtu alluvus, ega erandeid, mida tuleb tõlgendada kitsalt, nagu on sätestatud viidatud konventsiooni artikli 5 punktis 2, vaid mitut kriteeriumi, mis on võrdsed ja alternatiivsed, nagu näitab ka sidesõna „või“ kasutamine pärast iga kriteeriumi (vt selle kohta 5. septembri 2019. aasta kohtuotsus R (kohtualluvus, vanemlik vastutus ja ülalpidamiskohustus), C-468/18, EU:C:2019:666, punkt 29).
- 30 Niisiis annab määruse nr 4/2009 artikkel 3 ülalpidamist saama õigustatud isikule hagejana võimaluse esitada elatisnõuet käsitlev hagi erinevate kohtualluvuse aluste põhjal, eelkõige kas selle riigi kohtule, kus on kostja harilik viibimiskoht vastavalt nimetatud artikli 3 punktile a, või selle riigi kohtule, kus on õigustatud isiku enda harilik viibimiskoht vastavalt nimetatud artikli punktile b (vt selle kohta 5. septembri 2019. aasta kohtuotsus R (kohtualluvus, vanemlik vastutus ja ülalpidamiskohustus), C-468/18, EU:C:2019:666, punktid 30 ja 31).
- 31 Kuna määruse nr 4/2009 artikli 3 sõnastuses ei ole siiski täpsustatud, et selle punktides a ja b nimetatud kohtusse peab pöörduma ülalpidamist saama õigustatud isik ise, ei keela see artikkel – tingimusel, et järgitakse selle määruse eesmärke ja ülesehitust – seda, et pädev asutus, kellele on selle õigustatud isiku õigused seaduse alusel üle läinud, esitaks ülalpidamiskohustust käsitleva nõude kas ühele või teisele neist kohtutest.
- 32 Ent nagu väitsid nii eelotsusetaotluse esitanud kohus kui ka kõik huvitatud isikud käesolevas kohtuasjas, ei takista määruse nr 4/2009 eesmärgid ega süsteem seda, et õigustatud isiku hariliku viibimiskoha kohtul on pädevus lahendada sellise avalik-õigusliku asutuse poolt selle määruse artikli 3 punkti b alusel esitatud ülalpidamiskohustust puudutavat nõuet.
- 33 Nimelt on esiteks määruse nr 4/2009 artikli 3 punktis b käsitletud kohtu pädevuse tunnistamine viidatud nõude üle otsustamiseks kooskõlas selle määruse eesmärkidega, mille hulgas on – nagu Euroopa Kohus on juba tunnistanud – nii pädeva kohtu ja ülalpidamist saama õigustatud isiku lähedus kui ka viidatud määruse põhjenduses 45 mainitud eesmärk teha rahvusvaheliste elatisnõuete sissenõudmine võimalikult hõlpsaks (vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus Sanders ja Huber, C-400/13 ja C-408/13, EU:C:2014:2461, punktid 26, 28, 40 ja 41, ning 4. juuni 2020. aasta kohtuotsus FX (elatisnõude täitmise lubamatuks tunnistamine), C-41/19, EU:C:2020:425, punktid 40 ja 41).
- 34 See, kui avalik-õiguslikule asutusele, kellele on üle läinud ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused, antakse võimalus pöörduda elatist saama õigustatud isiku hariliku viibimiskoha järgsesse kohtusse, tagab rahvusvaheliste elatisnõuete sissenõudmise tõhususe, kuid see eesmärk kaoks, kui selline avalik-õiguslik asutus jääks ilma õigusest tugineda alternatiivsetele kohtualluvuse kriteeriumidele, mis on ülalpidamiskohustuse täitmist taotlevale isikule ette nähtud määruse nr 4/2009 artikli 3 punktides a ja b nii Euroopa Liidus kui ka juhul, kui kostja elab kolmanda riigi territooriumil.

- 35 Sellega seoses tuleb eelkõige märkida, nagu tegi ka kohtujurist oma ettepaneku punktides 38 ja 40, et kuna määruse nr 4/2009 artikli 3 punkt a ei sea rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade kohaldatavust sõltuvusse tingimusest, et kostja harilik viibimiskoht oleks liikmesriigis, siis tähendaks see, kui avalik-õiguslikul asutusel, kellele on üle läinud õigustatud isiku õigused, ei lubataks pöörduda viimati nimetatud isiku hariliku viibimiskoha kohtusse, kui elatisvõlgnik elab kolmandas riigis, väga tõenäoliselt, et sellel avalik-õiguslikul asutusel tuleks oma nõue esitada väljaspool liitu. See olukord ning sellest tulenevad õiguslikud ja praktilised raskused, nagu need, mille tõi esile kohtujurist oma ettepaneku punktis 42, võivad kahjustada elatisnõuete tõhusat sissenõudmist.
- 36 Lisaks, kui nõustuda sellega, et avalik-õiguslik asutus, kellele on ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused üle läinud, võib õiguspäraselt pöörduda määruse nr 4/2009 artikli 3 punktis b nimetatud kohtusse, ei muuda see kuidagi hea õigusemõistmise eesmärki, mida samuti selle määrusega taotletakse.
- 37 Sellega seoses, nagu Euroopa Kohus on juba otsustanud, ei tule seda eesmärki mõista mitte üksnes kohtusüsteemi optimaalseks muutmise seisukohast, vaid ka poolte huvidest lähtudes, olgu siis tegu hageja või kostjaga, kellel peab olema võimalus kohtusse pöörduda ja ette näha kohtualluvuse eeskirju (vt 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus Sanders ja Huber, C-400/13 ja C-408/13, EU:C:2014:2461, punkt 29, ning 4. juuni 2020. aasta kohtuotsus FX (elatisnõude täitmise lubamatuks tunnistamine), C-41/19, EU:C:2020:425, punkt 40).
- 38 Ülalpidamist saama õigustatud isiku õiguste üleminek sellisele avalik-õiguslikule asutusele ei mõjuta ülalpidamiskohustuslase huve ega kohaldatavate kohtualluvuse eeskirjade etteaimatavust, kuna viimane peab igal juhul eeldama, et tema vastu esitatakse hagi kas tema enda või õigustatud isiku hariliku viibimiskoha kohtusse.
- 39 Teiseks on asjaolu, et avalik-õiguslik asutus, kellele on seaduse alusel üle läinud ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused, võib pöörduda kõnealuse isiku hariliku viibimiskoha kohtusse, kooskõlas ka määruse nr 4/2009 süsteemi ja ülesehitusega, nagu see on eelkõige kajastatud määruse põhjenduses 14.
- 40 Sellega seoses tuleb meenutada, et määruse nr 4/2009 artikkel 64 näeb konkreetselt ette taotlejana avalik-õigusliku asutuse, kes tegutseb ülalpidamist saama õigustatud isiku asemel või kellele tuleb ülalpidamistoetus hüvitada. Seega hõlmab määruse nr 4/2009 artikli 64 lõike 1 kohaselt kohtuotsuse tunnustamise ja täidetavaks tunnistamise otsuse taotluste ning kohtuotsuse täitmise taotluste puhul mõiste „õigustatud isik“ sellist asutust, kuigi määruse artikli 2 lõike 1 punkti 10 kohaselt tähistab see mõiste põhimõtteliselt ainult füüsilist isikut, kellel on või väidetavalt on õigus elatisele. Lisaks ja eelkõige on sama määruse artikli 64 lõike 3 punktis a täpsustatud, et avalik-õiguslik asutus võib taotleda tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist või täitmist kohtuotsuse puhul, mis on avalik-õigusliku asutuse taotlusel tehtud kohustatud isiku kahjuks ja millega nõutakse tagasi elatise asemel makstud toetused.
- 41 See säte eeldab, et niisugusel avalik-õiguslikul asutusel oli enne võimalus pöörduda määruse nr 4/2009 artikli 3 punkti b kohaselt määratud kohtusse, et viimane saaks teha otsuse ülalpidamiskohustuste kohta nimetatud määruse artikli 2 lõike 1 punkti 1 tähenduses.
- 42 Kõigist eespool viidatud sätetest tuleneb, et kuigi avalik-õiguslik asutus, kellele on seaduse alusel üle läinud ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused, ei saa ise ülalpidamiskohustuse olemasolu tuvastamiseks tugineda „õigustatud isiku“ staatusele, peab tal siiski olema selle tarvis võimalus pöörduda ülalpidamist saama õigustatud isiku hariliku viibimiskoha pädeva kohtu poole vastavalt määruse nr 4/2009 artikli 3 punktile b. Kui see kohus on teinud otsuse päritoluriigis, on avalik-õiguslikul asutusel õigus sellele, et teda tunnistataks õigustatud isikuks, et vajaduse korral taotleda selle kohtuotsuse tunnustamist, täidetavaks tunnistamist või täitmist taotluse saanud riigis vastavalt nimetatud määruse artikli 64 sätetele.

- 43 Lõpuks, nõustumine sellega, et avalik-õiguslikul asutusel, kellele on üle läinud ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused, on võimalik tugineda määruse nr 4/2009 artikli 3 punktis b ette nähtud kohtualluvusele, on samuti kooskõlas Haagi protokolliga, millele on viidatud selle määruse artiklis 15 seoses ülalpidamiskohustuste valdkonnas kohaldatava õiguse kindlaksmääramisega. Kuna esiteks on selle protokolliga artikli 3 lõikes 1 ette nähtud, et põhimõtteliselt reguleerib õigustatud isiku harilikuks viibimiskohaks oleva riigi õigus ülalpidamiskohustusi, ja teiseks on protokolliga artiklis 10, mis võeti üle nimetatud määruse artikli 64 lõikes 2, sätestatud, et selle avalik-õigusliku asutuse õigus hüvitisele, kes on maksnud hüvitist elatist saama õigustatud isikule elatise asemel, on allutatud õigusele, mis kehtib sellele asutusele, siis tagab selline võimalus enamikul juhtudel, mis on need, kus avalik-õigusliku asutuse asukoht ja elatist saama õigustatud isiku harilik viibimiskoht on samas liikmesriigis, rööpsuse kohtualluvust määravate eeskirjade ja kohaldatavaid materiaalsoiguse norme käsitlevate eeskirjade vahel, mis aitab ülalpidamiskohustust käsitlevate asjade lahendamisele kaasa.
- 44 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes tuleb esitatud küsimusele vastata, et avalik-õiguslik asutus, kes nõuab regressinõude korras ülalpidamist saama õigustatud isikule elatisena makstud summade tagasimaksmist – kui sellele asutusele on üle läinud nõudeõigus ülalpidamist andma kohustatud isiku suhtes –, võib tugineda määruse nr 4/2009 artikli 3 punktis b ette nähtud õigustatud isiku hariliku viibimiskoha kohtualluvusele.

Kohtukulud

- 45 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamise seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

Avalik-õiguslik asutus, kes nõuab regressinõude korras ülalpidamist saama õigustatud isikule elatisena makstud summade tagasimaksmist – kui sellele asutusele on üle läinud nõudeõigus ülalpidamist andma kohustatud isiku suhtes –, võib tugineda nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 4/2009 (kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes) artikli 3 punktis b ette nähtud õigustatud isiku hariliku viibimiskoha kohtualluvusele.

Allkirjad